

УДК 347.962

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-265-270

Соболь Євген Юрійович,

доктор юридичних наук, професор,

ректор Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

e-mail: 81sobol@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0804-8354>**Габелко Вероніка Олексіївна,**

студентка 3 курсу ОС «Бакалавр»

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

e-mail: gabelkov@gmail.com

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО ЯК СКЛАДОВА ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ми невинно рухаємося у світ, де глобалізаційні процеси передбачають беззаперечне втручання технологій. Більш того, ми не можемо їх уникати, а маємо лише пристосовуватися до їх розвитку, раціонально впроваджуючи елементи цифрових інновацій. Таким чином, стрімкий прогрес зумовив судову гілку влади багатьох країн перейти до модернізованої форми судочинства – електронної.

Здійснивши аналіз закордонної та вітчизняної моделі використання «онлайн»-суду ми можемо зазначити, що здійснення правосуддя за допомогою технологій є більш доступним для громадян, воно також сприяє зменшенню витрат на утримання судів. У статті наведено ряд країн із високим рівнем розвитку ІТ навичок у сфері судочинства, а також проведено дослідження структурних елементів найбільш відомих електронних судових систем. Дослідження включає подальше прогнозування й перспективи для українських судів, які в умовах повномасштабного вторгнення зазнали ряду змін: від тимчасового припинення функціонування на окупованих територіях до передачі значної кількості справ, що збільшило навантаження на суддів. Своєрідним виходом із ситуації стала можливість подачі заяв та документів онлайн, використовуючи систему ЄСІТС. Доведено високу ефективність у розгляді справ із використанням електронних судів. У ході дослідження висунуто пропозицію щодо вдосконалення сучасного стану ЄСІТС із запозиченням закордонного досвіду.

Ключові слова: електронне судочинство, віддалений доступ, інформаційна система, судовий процес, документи, заява.

Sobol Y., Habelko V. ELECTRONIC JURISDICTION AS A COMPONENT RIGHT TO A FAIR TRIAL: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE

We are steadily moving into a world where globalization processes involve the undeniable intervention of technology. Moreover, it is impossible to avoid them, but we only have to adapt to their development, rationally introducing elements of digital innovation. Thus, rapid progress has forced the judicial branch of government in many countries to switch to a modernized form of judicial proceedings - electronic.

Having studied the foreign and domestic models of using the "online" court, we can note that the administration of justice with the help of technology is more accessible to citizens, it also helps to reduce the costs of maintaining courts. The article lists a number of countries with a high level of development of IT skills in the field of justice, as well as an analysis of the structural elements of the most well-known electronic judicial systems. The study includes further forecasting and prospects for the Ukrainian courts, which in the conditions of a full-scale invasion underwent a number of changes: from the temporary suspension of functioning in the occupied territories to the transfer of a significant number of cases, which increased the workload on judges. A peculiar way out of the situation was the possibility of submitting applications and documents online using the unified judicial information and telecommunication system. The high efficiency in the consideration of cases using the online court system has been proven. In the course of the study, a proposal was put forward to improve the current state of the unified judicial information and telecommunication system by taking into consideration foreign experience.

Key words: electronic justice, remote access, information system, court process, documents, application.

Постановка проблеми. Останнім часом люди почали пристосовувати віртуальний світ не лише задля розваг, а й для повсякденного життя: перш за все, це заощаджує час, іноді – кошти. Не минула модернізація та перехід до використання цифрових застосунків й судову гілку влади. На сьогоднішній день правосуддя стало ще більш «доступним» – наразі немає необхідності подавати заяви, клопотання та інші документи безпосередньо в судову установу, можна це зробити в режимі онлайн.

Англія та Уельс почали розробляти систему електронних судів ще в кінці 20-го сторіччя задля відмови від великої кількості паперових документів, що, в подальшому, призвело до економії коштів та

ресурсів. Проаналізовано також й інші судові системи у сфері судочинства з впровадженням цифрових модернізацій ряду країн.

На конкретних прикладах ми виявили переваги та недоліки впровадження віртуальних судів. Система американського суду також включає в себе наявність програми Public Access to Court Electronic Records (PACER), що дозволяє переглянути документи з окружних та апеляційних судів за конкретну плату. Це зроблено задля підтримання принципу відкритості інформації щодо розглядів справи, проте конфіденційними є записи судових засідань. Під час дослідження штату Айови було виявлено, що наразі громадяни 24/7 мають змогу подати заяви та процесуальні документи, переглянути стан судового розгляду та надати доступ для представників в повноцінному віртуальному режимі. Це, на наше переконання, є безумовним показником високого рівня розвитку як інформаційної, так і судової систем, які синхронізувалися задля покращення судочинства.

Фінляндія є однією з провідних держав світу у сфері інформаційно-технічного забезпечення. Не оминула цифровізація і судову систему влади: на сьогоднішній день будь-який документ, який може подаватися через письмовий формат, стане доступним для надсилання і за допомогою сайту Tuomioistuinlaitos.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогоднішній день проблемним є аспект, який полягає в недостатній кількості публікацій у сфері електронного судочинства: монографій, статей, підручників. Про цю проблему у своїх працях також зазначає Н.Кушакова-Костицька. Серед вітчизняних науковців можна відмітити роботи С. Круля, В. Яркова, С. Пограничного, Г. Гончарук, І. Каланчі та інші. Більшість інформації щодо сучасного стану електронних судів відображена на офіційних сторінках судової влади країн, а також зі слів представників держав.

Під час аналізу публікацій виявлено, що переважна більшість українських науковців робить висновок щодо доцільності впровадження і подальшого вдосконалення цифрової судової системи навіть пропри недоліки, які були в інших країнах. Вони знайшли свій вияв у можливості технічних проблем, які призведуть до неможливості розгляду судом справи в режимі онлайн, втрати документів, пов'язаних із розглядом справи. Звісно ж, є проблеми і в суспільному сприйнятті відходження від «паперових» форм судочинства.

Мета статті – аналіз досвіду провідних країн у сфері інформаційних технологій, виокремлення необхідних для України ресурсів, методів щодо вдосконалення вітчизняної електронної судової системи, зосередження уваги на першочергових та другорядних змінах в правовому полі українських електронних судів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах цифровізації все частішим стає відходження від паперових форм судочинства, надаючи перевагу впровадженню електронно-комунікаційних систем. Право на доступ до суду, закріплене в статтях 8, 55 Конституції України, статті 2 «Міжнародного пакту про громадянські та політичні права», статті 8 «Загальної декларації прав людини», статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та низці нормативно-правових актів України, гарантує можливість особи звернутися до суду за захистом своїх прав, свобод та інтересів. Проте, внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України використання цього права значно ускладнилося: на окупованих територіях стала неможливою подача заяв.

В міжнародній практиці застосування електронних кабінетів та подача заяв через віртуальну площину не є новизною. Серед країн, які активно використовують модернізовану форму судочинства, є США, Швейцарія, Німеччина, Англія, Сінгапур, Фінляндія. Так, Англія та Уельс почали використовувати перші здобутки електронних нововведень ще в кінці 1980 рр., згодом перейшли на використання цифрових технологій не лише з подачею заяв та документів, а й повноцінного судового процесу. Ян Бернетт, лорд-головний суддя Англії та Уельсу, попередив у зверненні до суддів сімейних і цивільних судів, що, за відсутності слухань, «доступ до правосуддя стане міражем». Лорд-головний суддя наказав суддям готуватися до слухань, які проводитимуться з дистанційною присутністю одного або навіть усіх учасників [1]. Своєрідною новацією в британському праві став «повноцінний» віртуальний судовий розгляд справи в 2018 році, де суддя, позивач та представник відповідача, за допомогою спеціальної «закритої» мережі в застосунку Skure, провели засідання, що стосувалося податкового спору [2].

Досвід використання електронного суду в Америці розпочався із запровадження «e-court» та функціонування системи PACER (Public Access to Court Electronic Records). Електронна служба публічного доступу до Федерального суду США, що надає змогу переглянути реєстри в окружних штатах, апеляційних штатах США та знайти документи, подані до судів через онлайн-систему за фіксовану плату. З дозволу суду уповноважені особи (адвокати, особи, призначені судом, персонал юридичної допомоги, державний персонал) можуть переглянути повний запис судової справи, використовуючи віддалений доступ. Судові рішення щодо певних категорій справ оприлюднюються на сайті із можливістю ознайомлення охочими. Проте, не всі є дозволеними для перегляду поза межами будівлі суду, а отже, законодавством хоч і передбачено публічний доступ до матеріалів, все ж дотримано принцип балансу між правом громадськості знати про справи, які розглядає суд та конфіденційністю учасників процесу [3].

В контексті застосування передових технологій варто звернути увагу на перспективи утворення та функціонування так званих «електронних суддів». Так, в правовому полі Норвегії з'явиться перший

робот-суддя, покликаний розглядати рішення суперечок щодо порушення контрактів [4]. Проте, якщо створення робота-судді ще перебуває в процесі, застосування штучного інтелекту вже давно знаходить своє місце в провідних країнах світу – США, Англії та Китаю.

Із 2016 року Китай активно впроваджує власну інформаційну систему, що дозволяє реєструвати справи, вести запис судових засідань. Нещодавно Верховний суд зазначив, що рекомендаційний характер перейшов в обов'язок суддів консультиватися зі штучним інтелектом, і у разі невідповідності рішення судді з вердиктом машини, останній має надати роз'яснення у письмовій формі. Наразі система може заарештувати майно засудженого, а також виставити його майно на онлайн-аукціон. Тим не менш, фахівці ІТ переконані, що згодом люди стануть все більш залежними від технологій, тому здобутки цифрових систем не варто впроваджувати у суддівську систему: критерій індивідуальної оцінки судді на основі власного досвіду та знань може бути нівельований [5].

Особливої уваги заслуговує штат Айова з першою судовою системою в країні, яка має безпаперовий процес розгляду всіх справ на рівні окружного суду. Це, безумовно, є кардинальною подією, яка сприяє зменшенню навантаження на державних службовців, можливістю швидко усувати недоліки в процесуальних документах без необхідності перебування в суді та економії часу для учасників справи. Директор судової інформаційної системи Кен Босьє зазначив, що планування масштабної цифрової трансформації почалося ще наприкінці 1990-х років судовою гілкою влади. Головною перевагою використання телекомунікаційних нововведень, на його думку, є швидкість подачі заяв та їх розгляд. За п'ять років з моменту подання першого документа в окрузі Пілмут близько 2 мільйонів справ було розглянуто онлайн. Звісно ж, такі досягнення пояснюються наполегливістю як робітників судової установи з числа суддів та працівників, так і умінням ІТ-служби судової гілки влади. Стрімке зменшення навантаження зумовило можливість передачі роботи одного офісу до іншого за умови надмірної кількості роботи, а також більш продуктивного ККД у наданні консультацій та роз'ясненнях громадянам особливостей електронного суду. Недоліком є неможливість зайти в конкретну справу громадянам, котрі не причетні до справи, відповідно переглянути і завантажити документи, не використовуючи загальнодоступний комп'ютер в місцевому суді. Тим не менш, прогнозування щодо цього «недоліку» наступне: застосування системи може призвести до проблем конфіденційності, завантаження матеріалів справ стане доступним кожному із внесенням оплати, як за аналогією PACER [6].

Ще одним показовим прикладом, впровадження системи електронного судочинства якого стала об'єктивна причина віддаленості правоохоронних органів один від одного, розгалуженість інформаційної складової є Фінляндія. Країна-лідер серед телекомунікаційних інновацій у статті 98 Конституції Фінляндської республіки зазначає про ієрархічність судових установ: Верховний Суд, апеляційні та окружні суди, де Загальні адміністративні суди та місцеві загальні суди входять до складу Вищої адміністративної юстиції. Стаття 21 Конституції наголошує, що кожен має право на належний і без зволікань судовий розгляд його справи судом або іншим компетентним органом [7]. Варто відмітити про наявність сайту з прецедентами – Finlex, а також переклади фінських указів та актів, який належить Міністерству юстиції Фінляндії.

Фінська служба пошуку судових документів надала інформацію, що наразі особи зможуть шукати документи не за ключовими словами (Key Words Spotting), як було до реформи: вже є доступний пошук повнотекстового файлу з розпізнаванням тексту понад 1.5 мільйона зображень, взяті з судових розглядів 1800-х років.

Технічну реалізацію сервісу та обробку розпізнаного тексту матеріалу спільно здійснили кооператив READ-COOP і Національний архів Фінляндії. READ-COOP – це кооператив, створений після фінансованого ЄС проекту READ (2016–2019) для продовження роботи, розпочатої в рамках проекту. Метою проекту READ була розробка і сприяння розпізнаванню тексту рукописного матеріалу, а також використання історичного матеріалу в цифровому форматі. Серед інших завдань кооператив підтримує та модернізує програмне забезпечення Transkribus для створення моделей рукописного тексту [8].

На сьогоднішній день фінська судова влада (Tuomioistuinlaitos) має сайт <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index.html>, де можна порушити судовий процес за допомогою Інтернету. Сервіс доступний 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Автоматична обробка даних фінських судів захищена спеціальним зашифрованим протоколом передачі файлів https. Дані, надані в користування судами, зберігаються на захищеному сервері, звідки зацікавлені сторони можуть завантажити свої документи, при цьому ввійшовши в особистий кабінет [9].

Із 01.02.2002 у Фінляндії наявний Закон «Про електронний документообіг у судах» (The act of E-service in the courts), відповідно до якого докази, подані в електронному вигляді, є тотожними за правовим становищем із паперовими у кримінальному судочинстві. Доцільно відмітити про те, що будь-який документ, що подається у паперовій формі, може бути надісланий через онлайн-систему електронним листом. Країна має високий рівень розвитку технологій, а тому захист персональних даних є важливою складовою в контексті інформатизації [10, с. 226].

В українському законодавстві використання технологічних пристроїв та їх результатів не є новизною. Так, кваліфікований електронний підпис (КЕП) вже давно прирівняний до власноручного, про що зазначено в статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг»; використання електронних доказів в цивільному, адміністративному, господарському та кримінальному процесі також регламентовано визначено ГПК 6, 128 ЦПК, ст. 99 КАСУ.

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» в абзаці 9 частини 2 статті 4 зазначає про мету здійснення державного регулювання та управління у сферах електронної ідентифікації та наданні електронних довірчих послуг, що полягає у сприянні інтеграції України у світовий електронний простір [11]. Проте досі чіткої дефініції поняття «електронний суд» в законодавстві відсутнє. Відповідно, не зрозуміло, чи варто розглядати цей термін в аспекті окремої форми судового процесу, базованого на інформаційних розробках, що дозволяє в повному форматі здійснювати судочинство, чи лише підсистема Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи України. Вважаємо за доцільне виокремити ці два явища законодавцю, при цьому залишивши друге трактування для нормативно-правових актів [12]. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС) – сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя. При цьому, ЄСІТС включає документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції та інші важливі функції. Діяльність системи регламентується Рішенням Ради Правосуддя №1845/0/15-21 від 17.08.2021 року Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, функції якої зазначені у статті 15¹ Закону України «Про соудоустрій і статус суддів».

Наразі Україна лише починає впроваджувати трансформації щодо судових установ. Міністр цифрової трансформації, Михайло Федоров, зазначив щодо трансформації сервісів електронного правосуддя. До прикладу, серед нововведень стане можливим видача судом електронного виконавчого документа, що матиме назву Автоматизована система виконавчого провадження (АСВП), який буде відображатися в застосунку «Дія». Значна кількість сервісів та послуг уже доступні для громадян: електронний кабінет, документообіг та режим відеоконференції в системі «Електронний суд»; сповіщення, судові рішення – у Дії [13].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29.06.2023 р. зазначив про доповнення інформацією щодо електронного кабінету для адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органів державної влади та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб. Ч.6 ст. 6 ГПКУ, ч. 6 ст. 18 КАСУ, ч. 6 ст. 14 ЦПКУ констатують, що перелічені особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в добровільному порядку. Також, законодавець забезпечив можливість для сторони надсилати документи через ЄСІТС іншим учасникам справи у разі наявності в них електронного кабінету. У разі, якщо учасник справи має електронний кабінет, суд надсилає всі судові рішення такому учаснику в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС, що забезпечує обмін процесуальними документами. У разі відсутності в учасника справи електронного кабінету суд надсилає всі судові рішення такому учаснику в паперовій формі рекомендованим листом з повідомленням про вручення [14].

Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій від 28.02.2001 зазначає, що засоби зв'язку з судами й іншими юридичними установами (відділами реєстрації актів тощо) слід якомога більше спростити, застосовуючи новітні технології. Це передбачає за умови дотримання вимог безпеки й таємниці приватної інформації:

- можливість відкриття провадження за допомогою електронних засобів;
- можливість здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу;
- можливість одержувати відомості про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи;
- можливість одержання інформації про результати провадження в електронній формі;
- можливість одержання доступу до інформації, що має відношення до ефективного провадження (статутне право, судові прецеденти й судові процедури).

Інформація в електронній формі про судові процеси має бути загальнодоступною, поширюватися за допомогою найбільш використовуваних технологій [15].

Серед переваг електронного суду є зменшення витрат на фінансування судових установ, ресурсів, витрачених на друк документів, швидке доставлення повідомлень на електронну адресу або в кабінет, можливість сторін ознайомлюватися із матеріалами справи поза межами суду.

Звісно ж, недостатня кількість зразків документів, технічні затримки та недостатня обізнаність громадян щодо електронного суду можуть викликати певні труднощі, натомість із подальшим розвитком та вдосконаленням нового формату судочинства все більша кількість громадян зможуть захистити свої права у більш зручний спосіб. Більш того, є ризик, який не пов'язаний з так званим «людським фактором» – збій системи та втрата документів, що, в подальшому, може призвести до затягнення розгляду справи.

Висновки. При оцінці рівня розвитку інновацій інформаційно-технічного забезпечення судових установ досліджуваних країн зазначимо, що впровадження будь-якого потребує детального опрацювання з боку держави. Досвід провідних держав показує, що навіть за наявності суттєвого фінансового забезпечення не всі плани щодо комп'ютеризації можуть бути впроваджені з першого разу. Для України вектор розвитку електронного суду визначений рядом країн, але навіть за наявності програмних забезпечень система потребуватиме значного проміжку часу задля подальшого вдосконалення та усунення недоліків.

Виникає питання: який шлях модернізації передових технологій у сфері судочинства є найбільш оптимальний для України? На нашу думку, вітчизняне законодавство має налагодити всі початкові складові, які мають забезпечити безперервний документообіг та можливість розгляду справи повністю у віртуальному просторі, вже згодом покращувати систему нововведеннями. В аспекті вдосконалення Електронного суду в Україні виокремимо наступне: наявність пошукової системи прецедентів сприяла б можливості прогнозування варіантів судових рішень, базуючись на аналізі матеріалів справ, що стане корисним для громадян та їх представників, створення окремої мережі вдосконалив би можливість безперервного онлайн-розгляду між усіма учасниками процесу. Досвід Фінляндії доцільно впровадити в контексті пошукової системи за зображенням або текстом, а також в можливості шукати необхідну інформацію на сайті у структурованих підсистемах. Доцільним, на наш погляд, здається адаптація поступового переходу до безпаперового судочинства, що зменшить витрати на друк та зекономить час для всіх учасників судового процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Coronavirus Poised To Test UK Courts' Digital Skills. URL: <https://www.law360.com/insurance-uk/articles/1254907/coronavirus-poised-to-test-uk-courts-digital-skills>
2. Перший віртуальний процес за британським правом: як це було. URL: <https://loyer.com.ua/uk/pershij-virtualnij-sudovij-protses-za-britanskim-pravom-yak-tse-bulo/>
3. Access to Electronic Case Records. URL: <https://www.courts.ca.gov/42512.htm>
4. В Естонії створюють робота-суддю: що він вирішуватиме. URL: <https://rubryka.com/2019/04/13/v-estoniyi-stvoryuyut-robota-suddyu-shho-vin-vyrishuvatyime/>
5. Розумні суди у Китаї: як вони працюють та чому судді мають радитись зі штучним інтелектом. URL: <https://processer.media/ua/rozumni-sudi-u-kitai-yak-voni-pracjuyut-ta-chomu-suddi-majut-raditis-zi-shtuchnim-intel-ektom/>
6. Paperless Court filing system now complete in every county in Iowa. URL: <https://www.thegazette.com/news/paperless-court-filing-system-now-complete-in-every-county-in-iowa/>
7. The Constitution of Finland. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/194303>
8. The National Archives of Finland. URL: <https://kansallisarkisto.fi/en/-/the-finnish-court-records-search-service-update-you-can-now-use-full-text-search-with-over-three-million-hand-written-pages>
9. Online processing of cases and e-communication with courts. URL: https://e-justice.europa.eu/280/EN/online_processing_of_cases_and_ecommunication_with_courts?FINLAND&clang=en
10. Каланча І. Міжнародний досвід використання електронного сегмента в кримінальній процесуальній діяльності суду. *National Law Journal: Theory and practice*. 2015. DECEMBRIE 2015. С. 224-228.
11. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України № 2155-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
12. Обрусна С. Ю., Пасинчук К. М. Електронний суд як адміністративно-правова категорія. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. С. 120-124.
13. Цифровізуємо судову систему, – міністр цифрової трансформації Михайло Федоров заявив, що електронний суд буде в Дії. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/294340-tsifroviziruem-sudebnuyu-sistemu-ministr-tsifrovoy-transformatsii-mikhail-fedorov-zayavil-chto-elektronnyy-sud-budet-v-dii>
14. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>
15. Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій: 28.02.2001. С. 6.

REFERENCES:

1. Coronavirus Poised To Test UK Courts Digital Skills. (2020). *Law360*. Retrieved from: <https://www.law360.com/insurance-uk/articles/1254907/coronavirus-poised-to-test-uk-courts-digital-skills> [in English].
2. Pershyi virtualnyi protses za brytanskym pravom: yak tse bulo. (2018). [The first virtual trial under British law: what it was like]. *Loier*. Retrieved from: <https://loyer.com.ua/uk/pershij-virtualnij-sudovij-protses-za-britanskim-pravom-yak-tse-bulo/> [in Ukrainian].

3. Access to Electronic Case Records (2023). Retrieved from: <https://www.courts.ca.gov/42512.htm> [in English].
4. V Estonii stvoriuiut robota-suddiu: shcho vin vyrishuvatyme. (2019). [In Estonia, a robot judge is being created: what will he decide]. *Rubryka*. Retrieved from: <https://rubryka.com/2019/04/13/v-estoniyi-stvoryuyut-robota-suddyu-shho-vin-vyrishuvatyme/> [in Ukrainian].
5. Rozumni sudy u Kytai: yak vony pratsuiut ta chomu suddi maiut radytys zi shtuchnym intelektom. (2022). [Smart Courts in China: How They Work and Why Judges Should Consult with Artificial Intelligence]. *Protses*. Retrieved from: <https://processer.media/ua/rozumni-sudi-u-kitai-yak-voni-pracujut-ta-chomu-suddi-majut-raditis-zi-shtuchnim-intel-ektom/> [in Ukrainian].
6. Paperless Court filing system now complete in every county in Iowa. (2015). *The Gazette*. Retrieved from: <https://www.thegazette.com/news/paperless-court-filing-system-now-complete-in-every-county-in-iowa/> [in English].
7. The Constitution of Finland. (1999). *WIPO*. Retrieved from: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/text/194303> [in English].
8. The National Archives of Finland. (2022). Retrieved from: <https://kansallisarkisto.fi/en/-/the-finnish-court-records-search-service-update-you-can-now-use-full-text-search-with-over-three-million-hand-written-pages> [in English].
9. Online processing of cases and e-communication with courts. *European e-Justice*. Retrieved from: https://e-justice.europa.eu/280/EN/online_processing_of_cases_and_ecommunication_with_courts?FINLAND&clang=en [in English].
10. Kalancha, I. (2015). Mizhnarodnyi dosvid vykorystannia elektronnoho sehmenta v kryminalnii protsesualnii diialnosti sudu. [International experience of using the electronic segment in the criminal procedural activity of the court]. *National Law Journal: Theory and practice*. 224-228. [in Ukrainian].
11. Pro elektronnu identyfikatsiiu ta elektronni dovirchi posluhy. (2017, October 5). [On electronic identification and electronic trust services]. *Zakon Ukrainy № 2155-VIII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> [in Ukrainian].
12. Obrusna, S. Yu., Pasynchuk, K. M. (2020). Elektronnyi sud yak administratyvno-pravova katehoriia. *Pivdenoukrajnskyi pravnychi chasopys*. 120-124. [in Ukrainian].
13. Tsyfrovizuiemo sudovu systemu, – ministr tsyfrovoy transformatsii Mykhailo Fedorov zaiavyv, shcho elektronnyi sud bude v Dii. (2023). [We are digitalizing the judicial system, - Minister of Digital Transformation Mykhailo Fedorov said that the electronic court will be in Diiya]. *Sudovo-yurydychna hazeta*. Retrieved from: <https://sud.ua/uk/news/publication/294340-tsyfroviziruem-sudebnuyu-sistemu-ministr-tsyfrovoy-transformatsii-mikhail-fedorov-zayavil-chto-elektronnyy-sud-budet-v-diyi> [in Ukrainian].
14. Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo oboviazkovoї reiestratsii ta vykorystannia elektronnykh kabinetiv v Yedynii sudovii informatsiino-telekomunikatsiinii systemi abo yii okremii pidsystemi (moduli), shcho zabezpechuie obmin dokumentamy. (2023, June 29). [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the mandatory registration and use of electronic cabinets in the Unified Judicial Information and Telecommunication System or its separate subsystem (module), which ensures the exchange of documents]. *Zakon Ukrainy №3200-IX*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text> [in Ukrainian].
15. Rekomendatsiia Rec (2001) Z Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo nadannia hromadianam sudovykh ta inshykh yurydychnykh posluh z vykorystanniam novitnykh tekhnolohii. (2021, February 28). [Recommendation Rec (2001) From the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states regarding the provision of judicial and other legal services to citizens using the latest technologies]. 6. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 9.11.2023